

**CONTRIBUȚIA CAPITALULUI STRĂIN LA
DEZVOLTAREA ROMÂNIEI DUPĂ 1989**

Investițiile cu capital francez

CUPRINS

Introducere / 9

CAPITOLUL 1. FUNDAMENTE TEORETICE ALE ANALIZEI / 21

- 1.1. Investițiile de capital străin și efectele lor / 21
- 1.2. Analiza literaturii de specialitate – repere istorigrafice ale investițiilor străine directe / 26
- 1.3. Investițiile străine directe: delimitare conceptuală / 34

CAPITOLUL 2. PERSPECTIVE SOCIO-POLITICE ASUPRA CONTEXTULUI NAȚIONAL ȘI EUROPEAN DIN ROMÂNIA ȘI FRANȚA ÎN PERIOADA 1989-2017 / 43

- 2.1. Prezentarea contextului general / 43
- 2.2. Cadrul socio-politic din Franța în perioada 1989-2017 / 47
- 2.3. Cadrul socio-politic din România în perioada 1989-2017 / 54

CAPITOLUL 3. ASPECTE CALITATIVE ȘI CANTITATIVE PRIVIND PROIECȚIA CAPITALULUI STRĂIN ÎN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1990-2015 / 67

- 3.1. Cadrul legislativ privind funcționarea capitalului străin / 67
- 3.2. Dinamica fluxurilor investițiilor străine directe în perioada 1990-2015 / 74
- 3.3. Repartizarea soldului investițiilor străine directe pe principalele sectoare economice / 88
- 3.4. Principalii investitori străini în România / 91
- 3.5. Impactul investițiilor străine directe în procesul dezvoltării / 104
- 3.6. Dezvoltarea atractivității României pentru investițiile străine directe / 111

CAPITOLUL 4. ASPECTE CALITATIVE ȘI CANTITATIVE PRIVIND PARCURSUL CAPITALULUI FRANCEZ ÎN ROMÂNIA / 127

- 4.1. Dinamica relațiilor economico-diplomatice. O analiză particulară asupra relației România-Franța / 127
 - 4.1.1. *Prezentare generală a politicii guvernamentale de atragere a investițiilor străine directe / 127*
 - 4.1.2. *Relațiile diplomatice România-Franța / 132*
- 4.2. Investițiile cu capital francez din România interbelică / 135
 - 4.2.1. *Contextul apariției investițiilor cu capital francez în perioada interbelică / 135*
 - 4.2.2. *Domeniile investițiilor franceze în România interbelică / 138*

4.3. Investițiile străine directe în perioada comunistă / 146

4.4. Capitalul francez în România de astăzi / 152

CAPITOLUL 5. STRUCTURA ACTUALĂ A CAPITALULUI FRANCEZ ÎN ROMÂNIA / 159

5.1. Domeniile actuale de investiție ale capitalului francez / 159

5.2. Studiu de caz. Interviuri cu actorii francezi privind percepția acestora
asupra mediului economic românesc / 187

CONSIDERAȚII FINALE / 199

Limitări și direcții viitoare / 201

Contribuții personale / 202

Concluzii / 202

Bibliografie / 207

Glosar de acronime / 227

Lista figurilor și tabelor / 229

Anexe / 231

Introducere

Suținerea economică a statelor din Europa Centrală și de Sud-Est în procesul dezvoltării și modernizării de către cele din Vest nu reprezintă o noutate. Istoria recentă cuprinde destule momentele esențiale când Europa Occidentală a jucat rolul partenerului de sprijin și al modelului de urmat. În cazul României, capitalul străin a avut o contribuție însemnată la transformarea statului dintr-unul agrar într-unul agrar-industrial încă din perioada interbelică. Gradul de implicare a scăzut considerabil în era comunistă, însă cunoaște o traiectorie în continuă ascensiune după 1990.

Astăzi, trăim o perioadă în care investitorii caută zone atractive pentru a-și plasa capitalul, iar statelor se întrec în atragerea acestuia. Poate fără a fi conștienți, ne aflăm la momentul în care aproape orice produs sau serviciu este realizat prin asocierea capitalului provenit din mai multe surse.

Debutând în procesul revenirii la democrație și economia de piață cu decalaje semnificative față de țările Europei de Vest, statele în tranziție sunt atrase de stabilirea unor conexiuni pentru recuperarea performanțelor. Întrucât trăim într-o epocă a tehnologiei, aceasta reprezintă și una dintre principalele bariere în depășirea decalajelor. Cea mai mare parte a inovațiilor tehnologice sunt lansate în țările dezvoltate, iar acestea, prin instituțiile și agenții lor economici, devin vectori capabili de difuzare a surselor și instrumentelor modernizării. Prin urmare, țările în curs de dezvoltare sunt nevoite să apeleze la sprijin extern, care poate fi sub formă de tehnologie, forță de muncă înalt calificată sau educație și formare. În contextul în care aceste state nu beneficiază de resurse financiare semnificative, opțiunea viabilă din punct de vedere al raportului cost-beneficiu revine investițiilor străine directe.

Căutarea unor explicații pentru această stare de fapt ne permite să formulăm un plan ce dezvoltă o structură dinamică și evidențiază aspecte dintr-o perioadă începută imediat după căderea comunismului, în 1989, și extinsă până în anul 2015. Un aspect inovator îl reprezintă studiarea impactului capitalului francez asupra dezvoltării și modernizării României prin ancorele economice, culturale și diplomatice (Centre și Institute Culturale, Ambasada Franței în România, Camera de Comerț Româno-Franceză, Clubul Francophon de Afaceri), folosind ca metodă de lucru interviul semistructurat.

Așadar, pornind de la ideea că statele din Europa Centrală și de Sud-Est, și implicit România, au nevoie de capitalul străin pentru a recupera din distanța

față de Occident, vom urmări în cadrul acestei lucrări aspecte precum: definirea conceptului de capital, semnificația capitalului străin pentru economia românească (în ce constă acesta, ce impact și ce traiectorie are, în ce stadiu se află în momentul actual etc.), acordând o semnificație specială capitalului francez.

Cartea se compune din cinci părți complementare ce urmăresc conturarea unei imagini cât mai cuprinzătoare asupra capitalului străin. Aceste cinci părți sunt reprezentate de cele patru capitole și de studiul de caz. Prin urmare, am tratat subiectul investițiilor străine directe din perioada 1990-2015, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, prin realizarea unui studiu ce cuprinde analiza rezultatelor interviurilor semistructurate.

Pentru început, în conținutul primului capitol, *Fundamente teoretice ale analizei*, am realizat o prezentare preliminară a temei și o integrare în câmpul de analiză a conceptelor folosite, din prisma lucrărilor cu valoare de reper în istoriografia de specialitate. În primul rând, au fost selectate cele mai relevante studii despre investițiile străine directe la nivel național și internațional. De asemenea, am cuprins un număr semnificativ de rapoarte oficiale ale instituțiilor și organizațiilor naționale și internaționale. Fiecare dintre lucrările alese aduce o contribuție semnificativă, mai ales pentru că au fost incluse atât lucrări de specialitate, cât și studii statistice.

În continuare, pentru a înțelege semnificația și impactul investițiilor străine directe, am considerat important să analizăm cadrul teoretic și să identificăm resorturile interioare ale conceptelor cu care subiectul relaționează. Analizând contextul empiric al acestei teme, am considerat ca fiind esențială delimitarea conceptuală a următorilor termeni: investiție, investiție străină directă, investitor străin direct, întreprindere investiție străină directă și diplomație economică.

Cel de-al doilea capitol, *Perspective socio-politice asupra contextului național și european din România și Franța în perioada 1989-2017*, are rolul de a contura cadrul politic și social din cele două state, pentru a evidenția baza relațiilor diplomatice dintre acestea. Acest capitol oferă o perspectivă extinsă asupra climatului geopolitic european de la sfârșitul secolului al XX-lea, în contextul finalizării Războiului Rece și instaurării democrației în Europa Centrală și de Sud-Est.

În vederea realizării acestui demers analitic, am prezentat secvențial cadrul socio-politic din cele două state: România și Franța. Punctual, am amintit guvernele și președinții celor două state din perioada studiată, în contextul în care am evidențiat principalele măsuri luate în direcția investițiilor străine directe și modul în care aceste decizii au afectat relațiile diplomatice.

Următorul capitol, *Aspecte calitative și cantitative privind proiecția capitalului străin în România în perioada 1990-2015*, este dedicat situației concrete a fluxurilor de capitalul străin din perioada studiată. Prezentarea cadrului legislativ privind accesul și funcționarea capitalului străin face parte din acest

Respect pentru oameni și cărți

capitol și include pașii și condițiile necesare legiferării investițiilor străine directe în economia românească. Acest subcapitol mai cuprinde un scurt istoric al legislației actuale românești privind investițiile și capitalul străin.

Cea mai amplă secvență din cel de-al treilea capitol o reprezintă secțiunea dedicată dinamicii fluxurilor investițiilor străine directe în perioada studiată. Așadar, se conturează evoluția economică a României în contextul contribuției capitalului străin, prin includerea unei analize pentru fiecare an a fluxului net și a soldului final al investițiilor străine directe. Aceasta analiză presupune expunerea unor explicații privind valorile diferite de la un an la altul: ce a determinat creșterea sau scăderea soldului final și ce consecințe are acest fapt asupra avansului economic. Din dorința de a oferi o imagine de ansamblu, am realizat și grafice dedicate conținutului datelor exemplificate, acestea fiind extrem de utile în interpretarea informațiilor.

Cercetarea se extinde și include repartizarea cronologică a soldului investițiilor străine directe pe principalele sectoare de activitate. Deoarece prezentarea traiectoriei capitalului francez reprezintă subiectul următoarelor două capitole, am considerat că este necesară includerea și a celorlalte state investitoare pentru crearea unui tablou complet. O astfel de analiză oferă o perspectivă comprehensivă asupra soldului investițiilor în principalele cinci state investitoare.

În continuare, analizând literatura de specialitate și observând tendințele actuale, am constatat că investițiile străine directe determină efecte și în alte sectoare, nu doar cel economic. Prin urmare, următoarea secțiune prezintă impactul investițiilor, folosindu-se de exemple ale efectelor pozitive, dar și a celor negative, asupra procesului dezvoltării în ansamblu.

Ultima parte a acestui capitol are un rol important, întrucât prezintă factorii favorabili dezvoltării atractivității României pentru investițiile străine directe. Acest aspect contribuie la completarea puzzle-ului analizei capitalului străin, fiind cuprins și în întrebările interviurilor folosite la realizarea studiului de caz.

Capitolul patru, *Aspecte calitative și cantitative privind parcursul capitalului francez în România*, prezintă dinamica relațiilor economico-diplomatice dintre Franța și România și debutează cu prezentarea generală a politicii guvernamentale de atragere a investițiilor străine directe. Acesta continuă cu includerea unui scurt istoric al relațiilor diplomatice dintre cele două state.

Corpul central al capitolului îl reprezintă analiza particulară a investițiilor cu capital francez. Întrucât dezideratul nostru este de a identifica parcursul și contribuția investițiilor franceze la dezvoltarea României, am considerat esențială includerea istoricului recent al acestui tip de capital. Prin urmare, investițiile franceze sunt prezentate în ordine cronologică, începând cu aspectele relevante din perioada interbelică, urmate de cele mai puțin semnificative din perioada comunistă și finalizând cu structura actuală a acestora.

Prezentarea soldului investițiilor franceze din ultimii ani reprezintă ultima parte a acestui capitol și face trecerea spre studiul de caz. Ultimul capitol conține

Structura actuală a capitalului francez. Acesta este organizat în două secțiuni: prima are un caracter static și prezintă domeniile actuale de investiție ale capitalului francez, pe când următoarea are un caracter dinamic și analizează informațiile colectate în urma desfășurării interviurilor semistructurate cu actorii francezi angajați în gestionarea capitalului lor. Scopul acestui demers este de a afla percepția acestora asupra mediului economic românesc. Opiniile lor completează cercetarea realizată pe baza analizei și interpretării documentelor și a elaboratelor științifice din domeniu.

Ce informații noi aduce această carte?

Motivația de la care s-a pornit în realizarea acestei cărți are la bază considerațiile și polemicele actuale cu privire la acțiunile pe care le-ar putea întreprinde România pentru a se dezvolta și moderniza în contextul dobândirii calității de membru al Uniunii Europene. Prin urmare, un studiu actual cu privire la impactul capitalului străin asupra dezvoltării poate reprezenta un material valoros pentru dezvoltarea unei strategii de creștere și modernizare.

În ceea ce privește gradul de actualitate al subiectului ales, este bine cunoscut faptul că susținerea economică a statelor din centrul și sud-estul Europei cu ajutorul capitalului occidental continuă să fie o practică obișnuită. Existența decalajelor dintre cele două zone ale Europei este confirmată și acceptată în continuare de ambele părți. Întrebarea care se pune este cum se poate menține unitatea construcției europene în aceste condiții? Soluția se pare că este reconfirmată: la fel ca în perioada interbelică, apelul la capitalul străin alături de alte surse de finanțare.

Obiectivul general al cărții reprezintă studierea traiectoriei de dezvoltare a României după 1989 în vederea validării sau contestării principiului interdependenței dintre evoluție și investițiile străine directe. Aceasta nu se dorește a fi o lucrare cu caracter economic, ci un elaborat care tratează impactul unor indici economici în contextul relațiilor diplomatice dintre două state, Franța și România, incluzând totodată elementele particulare de cultură antreprenorială ale statului investitor.

Această carte a pornit de la ipoteza generală conform căreia existența investițiilor străine directe are un impact semnificativ în dezvoltarea activă a unui stat, în urma revenirii acestuia la democrație și la economia de piață. În mod obiectiv, plecând de la această ipoteză, s-a urmărit identificarea relației dintre volumul investițiilor străine directe, în particular cele franceze, și nivelul de dezvoltare a României.

Prin urmare, în vederea îndeplinirii obiectivului propus, cartea urmărește să răspundă următoarelor întrebări:

1: Cât de important este contextul general în crearea unui mediu favorabil investițiilor străine directe?

Respect pentru oameni și cărți

2: Cât de eficientă a fost contribuția capitalului străin la dezvoltarea României în perioada 1990-2015?

3: Este prezența capitalului francez condiționată sau amplificată de existența anumitor factori?

4: Care este poziția autorităților și a investitorilor francezi cu privire la mediul economic românesc?

O astfel de structură permite realizarea unei cercetări logice și cuprinzătoare a evoluției contribuției capitalului francez asupra dezvoltării, modernizării și europenizării României în perioada studiată. Mai mult decât atât, rolul acestor întrebări este de a permite realizarea unor comparații privind nivelul dezvoltării, impactului și ponderii capitalului, în contextul schimbărilor politice și economice dintre anii 1990 și 2015, precum și gradul de implicare a României în demersul de a deveni un actor important pe scena relațiilor internaționale.

Abordarea teoretică și metodologică a acestei cărți

Suportul științific al unei lucrări este oferit de utilizarea adecvată a metodelor, tehnicilor, procedeelelor și instrumentelor, în concordanță cu scopul și tipul cercetării. Rolul acestor indicatori este de a planifica, organiza, colecta, analiza, interpreta și distribui elemente de cunoaștere relevante. Din punct de vedere metodologic, certificarea unui material științific se realizează atunci când acesta creează noi punți ale cunoașterii și generează noi întrebări.

Prin urmare, realizarea oricărui material necesită dezvoltarea unei structuri metodologice personalizate. În ceea ce privește elaborarea acestei cărți, am avut în vedere importanța menținerii unui echilibru între metodele de cercetare folosite, dar mai ales utilizarea acelor care permit identificarea și analiza de ansamblu și în particular a tuturor fenomenelor de interes.

Având în vedere subiectul cărții și multitudinea materialelor folosite, o condiție esențială este aceea a păstrării obiectivității în procesul interpretării și preluării informațiilor, însă fără a trunchia sau elimina elementele esențiale. Sub aceeași notă a imparțialității și completitudinii informațiilor prezentate, metodologia de cercetare cuprinde două perspective: cea clasică, folosită în domeniul relațiilor internaționale, care presupune analiza unor date și informații din surse scrise, precum documente sau site-uri oficiale, și cea inovativă, a interviurilor semistructurate cu actorii implicați și interesați de gestionarea capitalului francez.

Strategia de cercetare, prin metodele utilizate, nu vizează doar identificarea și analiza informațiilor, pentru a verifica validitatea ipotezelor, ci și interpretarea acestora din mai multe perspective, pentru a permite extinderea orizontului cercetării și lansarea de noi întrebări¹. Consultarea preliminară a principalelor surse istoriografice a avut o contribuție esențială la formularea

¹ Norman Blaikie, *Modele ale cercetării sociale*, CA Publishing, 2010, p. 75.

ipotezelor, iar mai târziu, la procesul mai amplu de validare a acestora, care a fost completat de consultarea bibliografiei propuse și de interpretarea rezultatelor interviurilor semistructurate.

Diversificarea metodelor, dar mai ales folosirea acelor mai puțin comune ariei de studiu, determină poziționarea lucrării dincolo de tiparele metodologice specifice, contribuind semnificativ la elaborarea acestuia într-un cadru mai amplu și mai complex. Amplitudinea cercetării este completată nu doar de folosirea metodelor calitative, ci și a celor cantitative prin prezentarea grafică a informațiilor, dar mai ales prin intercalarea cu abordarea comparativă.

Cercetarea calitativă implică o abordare interpretativă, naturalistică a subiectelor discutate. Această tehnică presupune folosirea, studierea și colectarea unei varietăți de materiale empirice – studii de caz, experiență personală, introspecții, povești de viață, interviuri, observații, dar și texte vizuale. Aceasta presupune în cele mai multe cazuri investigarea profundă a cunoașterii, prin instrumente precum metoda observației participative, a interviului, a studiului arhivelor sau a analizei unor documente². În consecință, cercetările calitative desfășoară un câmp larg al metodelor interconectate, scontând întotdeauna să obțină o cât mai bună interpretare a subiectului în cauză³.

Pentru început, în alegerea unei metode calitative, este important de stabilit tema și ipotezele, pentru a decide în ce direcție să ne îndreptăm. În același timp, este foarte important să stabilim criteriile după care vom analiza calitatea datelor și a informațiilor utilizate⁴. În cazul acestei lucrări, criteriile principale au vizat:

- respectarea obiectivității în prezentarea informațiilor, însă cuprinzând contribuția proprie a autorului;
- respectarea principiului corespondenței prin actualizarea informațiilor consultând cele mai recente lucrări de specialitate;
- interpretarea informațiilor nu doar ca date statice, ci prin analizarea cauzelor care generează efecte;
- studierea documentelor primare, dar și a celor secundare;
- consultarea unor specialiști în domeniu (participanții la interviuri).

Cele mai des utilizate instrumente metodologice pentru obținerea datelor calitative sunt tehnicile nestructurate, precum observația, interviul și analiza de document. Principala metodă utilizată este analiza de document. În accepțiunea științelor sociale, documentele reprezintă texte care oferă informații despre un fenomen. Acestea se pot regăsi cel mai frecvent în cărți sau articole științifice, dar

² Charles Ragin, *Constructing social research. The unity and diversity of method*, Thousand Oaks: Pine Forge Press, 1994, p. 91.

³ Norman K. Denzin, Yvonna Lincoln, *Collecting and Interpreting Qualitative Materials*, California, Sage Publications, Inc., 1998, p. 3.

⁴ Michael Quinn Patton, *Qualitative Research and Evaluation Methods*, 3e édition, Thousand Oaks, Sage Publications, 2002, p. 4.

Respect pentru oameni și cărți

mai recent, informațiile sunt disponibile și online, în baze de date sau materiale de presă. În funcție de modul de aplicare, metoda poate fi folosită pentru colectarea de date calitative sau cantitative⁵. Analiza de document se bazează foarte mult pe citirea și interpretarea de texte; este o tehnică folosită pentru a crea inferențe valide din textele studiate. Metoda presupune o lectură sistematică a unor texte, imagini sau aspecte simbolice⁶.

Prin prisma temei acestei cărți, analiza de document a cuprins materiale precum: documente oficiale eliberate de instituțiile de stat, surse media, date statistice oficiale, dar și cărți și articole cuprinse în bibliografia de specialitate. Diversitatea, dar mai ales conținutul documentelor, au determinat o analiză de conținut a acestora atât la nivel calitativ, cât și cantitativ, ce s-a materializat într-o utilizare convergentă a metodelor cazuistice cu cele statistice⁷. Prin urmare, analiza calitativă a presupus interpretarea textului, pe când analiza cantitativă a vizat interpretarea unor date cuprinse în tabele și rapoarte statistice.

Un studiu complex asupra investițiilor străine directe nu se poate baza doar pe analiza de document⁸, prin urmare este utilizată și metoda interviului, ca parte a cercetării calitative. Interviu presupune un set de întrebări și răspunsuri despre experiență, percepții, opinii, sentimente, știință, date concrete sau recomandări. Cumularea tuturor acestor aspecte determină obținerea unui volum destul de mare de informații pentru a fi interpretate cantitativ⁹. Chiar dacă presupune un cost ridicat de timp și de resurse din partea cercetătorului, interviul prezintă avantajul flexibilității, adică oferă posibilitatea de a obține răspunsuri specifice la fiecare întrebare și asigură colectarea unor răspunsuri spontane, prin studierea unor situații complexe¹⁰. Datele obținute în urma aplicării metodei interviului pot fi adunate cantitativ, acest lucru este valabil în cazul interviurilor nestructurate, sau calitativ. Analizând contextul în care se află respondenții, cercetătorul trebuie să seteze anumiți parametri care îl vor ajuta la dezvoltarea proiectului, pentru a obține date cât mai coerente, valide și explicite¹¹.

⁵ Sorin Dan Șandor, *Metode și tehnici de cercetare în științele sociale*, p. 147.

⁶ Ralph Bohnsack, Nicolle Pfaff, Wivian Weller, *Qualitative analysis and documentary method in international educational research*, Barbara Budrich Publishers, Wuppertal, 2010, p. 20.

⁷ Septimiu Chelcea, *Tehnici de cercetare sociologică*, București, 2001, p. 20.

⁸ *Idem*, *Metodologia cercetării sociologice. Metode cantitative și calitative*, Ediția a treia, București, Editura Economică, 2007, p. 47.

⁹ Alan Bryman, *Research methods and organisation studies*, Roudlege, London, 1995, p. 121.

¹⁰ Septimiu Chelcea, *Tehnici de cercetare sociologică*, București, 2001, p. 126.

¹¹ Shannon M. Oltmann, *Qualitative Interviews: A Methodological Discussion of the Interviewer and Respondent Contexts*, 2016.